

Muğla İlinde Arı Safarının Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme (An Evaluation on the Applicability of Bee Safari in Muğla Province)

* Figen ÇUKUR ^a , Tayfun ÇUKUR ^b

^a Muğla Sıtkı Koçman University, Milas Vocational School, Department of Management and Organization, Muğla/Turkey

^b Muğla Sıtkı Koçman University, Milas Vocational School, Department of Marketing and Advertising, Muğla/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 04.11.2021

Kabul Tarihi: 10.06.2022

Anahtar Kelimeler

Kırsal turizm

Bal

Arı

Safari

Arı turizm

Öz

Günümüzde ziyaretçilerin değişen seyahat ve tatil anlayışı nedeniyle destinasyon tercihleri farklılık göstermektedir. Nitekim deniz, kum ve güneş tatil anlayışını artık doğa ve kırsalda konaklama ve tatil tercihi almaya başlamıştır. Bu değişim kırsal turizmin gelişimine ivme kazandırmıştır. Kırsal kalkınmada lokomotif görevi gören kırsal turizm yöre ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Kırsal turizm birbirinden farklı faaliyetleri kapsamaktadır. Bunlardan biri api turizm olup son yıllarda kırsal turizme olan katkıları nedeniyle önemi gün geçtikçe artmaktadır. Api turizm ayrıca kırsal turizme çeşitlilik kazandırırken ziyaretçilerin destinasyon seçiminde de etkili bir faktör olmaktadır. Api turizm içinde ziyaretçiler tarafından ilgi çeken faaliyetlerden biri arı safaridir. Arı safarının yer aldığı tur programları bir yandan kırsal turizmin gelişimine katkı sağlarken diğer yandan da turizm sektöründe katma değer yaratmaktadır. Muğla ili Türkiye'nin en önemli bal ve arı ürünleri üretim merkezlerinden biri olması nedeniyle arı safarının uygulanabilirliği açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu çalışmada Muğla ilinde arı safarının uygulanabilirliğinin çeşitli kriterler açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Keywords

Rural tourism

Honey

Bee

Safari

Arı tourism

Abstract

In Today, the destination preferences of the visitors differ due to the changing understanding of travel and vacation. As a matter of fact, the concept of sea, sand and sun holiday has started to be preferred for accommodation and holiday in nature and countryside. This change has accelerated the development of rural tourism. Rural tourism, which acts as a locomotive in rural development, contributes significantly to the economy of the region and the country. Rural tourism includes different activities. One of them is api tourism and its importance is increasing day by day due to its contribution to rural tourism in recent years. Apitourism also adds diversity to rural tourism and is an effective factor in the choice of destination for visitors. One of the activities that attract visitors in api tourism is bee safari. Tour programs including bee safari contribute to the development of rural tourism on the one hand, and create added value in the tourism sector on the other hand. Mugla province of Turkey's most important honey and bee products have a significant potential in terms of the applicability of the bee safari due to one of the centers of production. In this study, the applicability of bee safari in Muğla province was evaluated in terms of various criteria.

Makalenin Türü

Derleme Makale

* Sorumlu Yazar

E-posta: figenc@mu.edu.tr (F. Çukur)

DOI:10.21325/jotags.2022.1029

GİRİŞ

Dünyada artık tarım çok fonksiyonlu bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Tarımın çok fonksiyonluluğu, tarımın sadece gıda ve lif üretiminden ibaret olmadığı, tarımın ekolojik ve sosyal boyutlarının da önemsenmesi gerektiği esasına dayanmaktadır. Tarımın çok fonksiyonluluğu ekonomik, sosyal ve çevresel konuları bünyesinde barındırdığı için Avrupa Birliği tarım politikalarının yanında kırsal kalkınma politikalarının da önemli bir aracı durumuna gelmiştir. Tarımın çok fonksiyonluluğu, son yıllarda tüm dünyada giderek önem kazanmaya başlamıştır. İstihdam, çevre, gıda güvencesi, gıda güvenliği, hayvan refahı, kırsal turizm ve biyolojik çeşitlilik tarımın çok fonksiyonluluğu kapsamında düşünülmesi gereken başlıca kavramlar arasındadır (Çukur & Işın, 2008).

Günümüzde değişen tatil anlayışı daha yoğun bir şekilde beslenme ve sağlık odaklı turizme hız kazandırmıştır. Artık seçilen destinasyonlarda deniz, kum ve güneşin dışında farklı aktivite ve faaliyetleri kapsayan doğa ile iç içe tatil anlayışının yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda arı ürünlerinin üretimini içine alan arı safari dikkat çekici bir kırsal turizm faaliyeti olmaktadır.

Kırsal turizm kapsamında değerlendirilen api turizmin içinde yer alan arı safari, arıcılık konusunda söz sahibi ülkelerde aktif bir şekilde yer almakta olup, ziyaretçilerin ilgisini çekmesi açısından özellikle kırsal turizme yönelik faaliyetler içine dahil edilmektedir. Diğer taraftan doğa turizmi içerisinde yer alan macera turizmi içinde de çeşitli konularda yapılan safarilere yer verilmektedir. Api turizm kapsamında yer alan arı safari ise, arıcılığın geliştirilmesi için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Arı safari kapsamında bal arıları önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü bal arıları insan beslenmesinde son derece önemli olan ürettikleri bal, polen, propolis, arı sütü gibi arı ürünlerinin üretimini sağlayan çeşitli özellikleri ile hem diğer arı türlerinden hem de diğer hayvan türlerinden farklılık göstermektedir. Bu durum bal arılarını arı safarinin odağı yapmaktadır.

Arı safari ticari amacının yanı sıra, topluma arıyı sevdirmek ve farkındalık oluşturmak ve kırsal kalkınma açısından önemli roller üstlenmektedir. Arı safari yapılmasının nedenleri arasında keşif, teknik ve teknolojiyi görmek, farklı ırk ve genotipleri keşfetmek, apiterapi, otantik bir tatil geçirmek ve özel ilgi alanı olunması sayılabilir (Kekeçoğlu, 2015). Dünyada arı safari ekonomisi kırsal alanda katma değer yaratmaktadır. Yerel değerlerden biri olan bal ve diğer arı ürünleri üretimi çeşitli yöntemler ile ürün çeşitliliği yaratılarak kırsal alanın kalkınmasına destek vermektedir. Ayrıca arı safari yerelde gastronomi turizmin gelişimine de katkılar sağlamaktadır. Arı safariyi tercih eden ziyaretçilere çeşitli yerlerde oluşturulacak satış yerlerinde bal ile yapılmış çeşitli tat ve lezzetleri keşfetme imkanı sunulmaktadır.

Arı safari apiturizm içinde yer alan faaliyetlerden biridir. Api turizm kırsalda ekonomik büyüme ve gelişme için önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir (Bokur, 2020). Api turizm, arıları ve arıcılığı seyahatle birleştirmenin yeni bir yoludur. Yeni istihdam olanakları yaratılmasına ve ekonomik büyümeye katkı sağlar. Api turizm, yerel arıcılığın geliştirilmesi veya güçlendirilmesine katkı sunmaktadır (Sagar, 2019). Bu katkının içerisinde arı safarinin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu bağlamda arı safari api turizmin önemli bir parçası olarak nitelendirilebilir.

Dünyada ve Türkiye’de arı safariye yönelik bilimsel çalışmaların az olduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle bu çalışma bu konudaki eksikliği tamamlaması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma, hakkında çok fazla

bilgiye sahip olunmayan arı safari konusunda toplumda farkındalık oluşturmayı amaçlaması açısından da gerekli görülmektedir.

Arı safarının ekonomik, sosyal, eğitim etkilerinin yanı sıra gastronomi, tarım/arıcılık ve turizm/kırsal turizm sektörü açısından değerlendirildiğinde gerçekleştirildiği yöreye çok çeşitli etkileri bulunmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Arı Safarının Olası Etkileri

Ekonomik etkisi	-Döviz ve gelir kaynağıdır. -İstihdam yaratır. -Konu ile ilgili yatırımların artmasına katkı sağlar. -Bal ve diğer arı ürünlerin dış pazarda tanınırlığının sağlanmasına ve dolayısıyla ihracatın artmasına katkı yapar.
Sosyal etkisi	-İnsanlar ve ülkeler arası ilişkiler güçlenir. -Ülkenin tanıtımına katkıda bulunur. -İlgili yörede kültürel açıdan gelişime yol açar.
Eğitim etkisi	-Arıcılık ve arı hayatı hakkında toplumun tüm kesimlerinin bilgilenmesi sağlanır. -Arıcılık yapan işletmecilerin arı safari konusunda kendilerini geliştirmeleri sağlanır.
Gastronomi turizmine etkisi	-Bal ve diğer arı ürünlerinden yapılan ürünlerin çeşitlendirilmesi ve buna yönelik mutfağın geliştirilmesini teşvik eder (Ballı unlu mamuller vb.). -Katma değerli ürünlerin üretilmesini sağlar (Bal ekmeği, bal dondurması vb.).
Tarım / Arıcılık sektörüne etkisi	-Sektöre yönelik ilginin artması sağlanır. -Gençlerin arıcılık faaliyetini sürdürmesini teşvik eder. -Arıcılık malzemeleri üreten veya tedarik eden işletmelerin ürünlerine olan talep artar ve bu ürünlerin piyasası canlanır. -Tarımsal biyoçeşitliliğin korunması ve artırılmasına yardımcı olur.
Turizm / Kırsal turizm sektörüne etkisi	-Tanıtım ve pazarlama açısından etkilidir. -Sektörün canlanmasına katkıda bulunur. -Turizm gelirlerini artırır. -Apiturizmin gelişimine katkıda bulunur. -Turizm faaliyetlerinin 12 aya yayılmasını sağlar. -Tur operatörleri ve seyahat acentalarına ekonomik açıdan katkı sağlar.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Literatür Taraması

Arı safari, niş bir pazar olan api turizm kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Türkiye’de api turizm ile ilgili bilimsel çalışmalar sınırlı sayıdadır. Api turizm ile ilgili çalışmaların ele alındığı konular arasında, tarım turizmi ve apiturizm (Uzun & Çeken, 2021), api turizm ve sağlık turizmi (Suna, 2019), api turizmin uygulanabilirliği (Bahar & Yılmaz, 2016; Şeker, 2020), api turizmin önemi (Suna, 2018), arıcılık potansiyelinin apiturizm açısından değerlendirilmesi (Çukur & Çukur, 2021), apiturizm (arıcılık turizmi) potansiyelinin incelenmesi ve bir apirota önerisi (Saltık vd., 2019) sayılabilir. Diğer taraftan arı safari konusunu spesifik olarak ele alan gerek dünyada gerekse Türkiye’de çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmada literatüre ulaşma konusunda sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda arı safari ile ilgili mevcut ve özellikle internet sayfaları üzerinden arı safari uygulama örneklerinin yer aldığı, ulaşılabilen çok az sayıda çalışmaya yer verilerek değerlendirme yapılmıştır. Bu nedenle bu çalışmada arı safari konusunda farkındalık oluşturmak esas amacıyla, daha çok dünyada ve Türkiye’de arı safari uygulamalarına doğrudan yer verilerek Muğla ilinde uygulanabilirliği tartışılmıştır. Bu noktada ele alınan çalışma arı safari konusundaki literatürde yer alacak ilk çalışmalardan biri olma özelliğini sahip olup konu ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara da yön vermesi açısından önemli görülmektedir.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada konu ile doğrudan ilgili daha önce yapılmış çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle çok az sayıda konu ile dolaylı olarak ilgili makale, ilgili kurum ve kuruluşların raporları, çeşitli istatistikler vb. oluşan ikincil veriler kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada GZFT (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizi yapılmıştır. Pandemi nedeniyle ilgili paydaşlar ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiştir. Çalışmada yaşanan bu kısıtlılık nedeniyle GZFT analizi daha önce yapılmış çalışmaların sonuçları ve araştırmacıların konu ile ilgili bilgilerinden yararlanılarak yapılmıştır.

Dünyada Arı Safari

Dünyada arı safari kavramı yeni bir kavram olmasına karşın gün geçtikçe artan ilgi ile birlikte gelişme göstermektedir. Arıcılığın yoğun olarak yapıldığı birçok ülkede arı safariye yönelik başarılı örneklerle rastlamak mümkündür. Bu aşamada bitki örtüsü, florası, iklimi ve coğrafi konumu itibarıyla avantajlı olan ülkeler ön plana çıkmaktadır.

Slovenya arı safari konusunda öncü ülkelerden biridir. Ancak arı safari ve api turizm örneklerini artık Slovenya'nın ötesinde birçok ülkede rastlamak mümkündür. Slovenya Arı yetiştiriciliği Birliği tarafından üreticiler Uganda'ya 12 günlük bir tur ile tropikal arıcılığı öğrenebilmek için arı safari gerçekleştirilmiştir. Bu durum arıcılığın bir toplumu nasıl olumlu yönde etkilediğini görme şansını vermektedir. Arı safarinin çeşitlendirilmesi amacıyla safari sırasında ayrıca ülkenin ormanlarını keşfetme turları da dahil edilmektedir (Bokur, 2020). İsveç'te arı kovanı ziyaretleri ve bal sağımının yanı sıra kır evlerinde kalınabilmekte ve ballı dondurmadan gelen misafirlere tadım yaptırılmaktadır. Arıların dünyası ziyaretçilere hem teorik hem de pratik olarak anlatılmaktadır. Ayrıca arı safari başlığı altında web siteleri ile tanıtım yapılmaktadır (Anonymous, 2021a). İngiltere'de ziyaretçilerden daha önce hiç arı çerçevesi tutmamış olanlar, tecrübeli arıcılar ile arıcılığa yeni başlayacak olanların bulunduğu arı safarileri (mini) gerçekleştirilmektedir. Ayrıca farklı arıcılık uygulamaları konusunda bilgi alınabilmektedir (Anonymous, 2021b). 2000 yılından itibaren Trinidad ve Tobago'da yapılan toplam 10 arı safariye 57 kişi İngiltere'den katılmıştır. Bu safariler ile yerel ekonomiye 100.000,00 ABD dolarının üzerinde gelir sağlanmıştır (Solomon, 2015). Zambiya'daki kırsal topluluklardaki insanların yaşamlarını iyileştirmek için doğa bilincine sahip bir yaklaşımla arı safari uygulamalarına yer verilmektedir (Anonymous, 2021c).

Türkiye'de Arı Safari Örnekleri

Arı safarinin mevcut kırsal turizm potansiyelini artırma yönünde olumlu katkıları bulunmaktadır. Bu durum arıcılığa ve kırsal turizme uygun olan yörelerde daha yoğun bir şekilde görülmekte olup Türkiye'deki az sayıda başarılı örnekler ile kendini göstermektedir.

Apiair, arı safari ve arı yogası Türkiye için yeni olan uygulamalar olup, bazı ülkelerin büyük ekonomik girdi sağladığı faaliyetlerdir. Bu uygulamalar özellikle Macaristan, Slovenya, Romanya, Almanya gibi ülkelerde önemli gelir kaynağı oluşturmaktadır. Yakın zamanda Türkiye'de bu konularda gelişmeler olması Türkiye arıcılığının tanıtımı ve arıcılık işletmelerinin gelirlerinin artması için oldukça önem arz etmektedir (Yücel & Topal, 2016).

Rize ilinde TEMA Vakfı'nın öncülüğünde "Arı Safari" turlarının düzenlendiği ve bu kapsamda arıların bal yapma süreçlerini ve polen toplamak amacıyla dolaştığı yerlere yönelik gözlemler gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Anonim, 2008a). Anzer yaylası turizm literatürüne yeni giren ve turizm çeşitliliğinde arı safari faaliyetinin yapıldığı

önemli bir bölgedir (Anonim, 2015c). Bir diğer örnek ise Kırklareli'ye bağlı İğneada'da arı meraklılarına yönelik yapılan arı safarileridir (Anonim, 2008b).

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü tarafından arıcılığın yoğun yapıldığı yerlerde 'arı safari' uygulaması başlatılmıştır. Arı safarinin yapılacağı illerdeki çalışmalarda o ilde yer alan bal ormanları ile yine o ilde üretilen arı ürünleri (orman alanları, arılı kovanlar, bal, arı sütü, polen vb.) kullanılacaktır. Bal ormanı alanları ile o bölgedeki tüm arıcılık üniteleri arı safari için önemli bir kaynak oluşturduğundan aynı zamanda üniteler, bal ormanına gelen arıcılar ve safariciler için de önemli bir eğitim alanına sahip bulunmaktadır. Bu kapsamda ilk arı safari uygulaması İzmir ilinde başlamıştır. Arı safaride katılımcılara, uzman arı safari rehberi eşliğinde arı kovanları, bal ve arı ürünleri, arı peteğinin incelenmesini içine alan arı ürünleri ile ilgili çeşitli bilgiler verilmektedir. Arı safari uygulaması sırasında eğer mevsim uygunsa safariye katılanların damızlık ana arı üretimini görebilmeleri için o bölgede bulunan laboratuvardaki suni tohumlama programa dahil edilebilmektedir (Anonim, 2015a). Diğer taraftan özellikle çocuklara verilen eğitimlerde akvaryum kovan kullanılmaktadır. Eğer o bölgede arıcılık ile ilgili festival var ise arı safari tarihleri ilgili festival zamanına denk getirilerek arı safariye katılanların festivale katılımları sağlanmaktadır (Anonim, 2015b).

Muğla İlinde Arı Safari Gzft Analizi ve Eylem Planı

Türkiye sahip olduğu kovan varlığı ve bal ve diğer arı ürünleri bakımından dünyada önemli bir konumdadır. Türkiye'nin 2015-2019 yılları arasında gerek kovan sayısı gerekse bal üretiminde bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye'nin en önemli bal üreten illerinden biri olan Muğla ilinin Türkiye kovan sayısı içindeki payı 2019 yılında %11.30 ve bal üretimi içindeki payı ise %13.43 olarak gerçekleşmiş olup bu oran oldukça yüksek düzeydedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Türkiye'de Yıllara Göre Kovan Sayısı, Bal Üretimi ve Muğla İlinin Payı (%)

Yıllar	Türkiye		Muğla		Muğla / Türkiye (%)	
	Kovan Sayısı (adet) (1)	Bal üretimi (ton) (2)	Kovan sayısı (adet) (3)	Bal üretimi (ton) (4)	(3) / (1)	(4) / (2)
2015	7 748 287	108 128	995 102	15 205	12,84	14,06
2016	7 900 364	105 727	982 601	15 875	12,44	15,02
2017	7 991 072	114 471	958 328	15 867	11,99	13,86
2018	8 108 424	107 920	935 463	14 777	11,54	13,69
2019	8 128 360	109 330	918 116	14 688	11,30	13,43

Kaynak: TÜİK, 2021.

Diğer taraftan ise Türkiye'de arıcılık yapan işletme sayısının %5.88'i yine Muğla ilinde yer almakta olup bu oran Muğla ilinin Türkiye arıcılığındaki önemli yerini ortaya koymaktadır (Çizelge 3).

Çizelge 3. Türkiye'de Yıllara Göre Arıcılık Yapan İşletme Sayısı ve Muğla İlinin Payı (%)

Yıllar	Arıcılık Yapan İşletme Sayısı		Muğla / Türkiye (%)
	Türkiye	Muğla	
2015	83 475	4 947	5,93
2016	84 047	4 833	5,75
2017	83 210	5 080	6,11
2018	81 830	4 710	5,76
2019	80 675	4 745	5,88

Kaynak: TÜİK, 2021.

Özellikle dünya çam balı üretiminin büyük bir bölümü Muğla ilinde gerçekleştirilmektedir. Kendine özgü aroması, kokusu ve sağlığa faydaları açısından özel bir bal olan Muğla Çam Balı 2018 yılında Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından coğrafi işaret ile tescillenmiş durumdadır. Muğla ili sadece çam balının sayılan bu özellikleri açısından dahi arı safariye ilgi duyanların ilgisini çekebilecek bir özelliğe sahiptir. Ancak bugüne kadar arı safari konusundaki çalışmaların yetersiz olduğu dikkati çekmektedir. Mevcut uygulama örnekleri yok denecek kadar azdır. Bu nedenle ilk aşamada Muğla ilinde arı safarinin uygulanabilirliğinin tartışılması açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditlerin belirlenmesi, arı safarinin başarıya ulaştırılmasında karar vericilere rehber olması açısından önem taşımaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Arı Safari GZFT Analizi

<p>Güçlü Yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kovan varlığının yüksekliği, -Bal ve diğer arı ürünleri üretiminin yüksekliği, -Modern arıcılıkla uğraşan çok sayıda üreticinin varlığı, -Üreticilerin yeni bilgi ve teknolojiye almadaki istek ve yatkınlığı, -Uluslararası havalimanlarının varlığı, -Yurt içi ve yurt dışı ziyaretçilerin tercih noktası, -Arıcılık konusundaki üreticilerin tecrübesi -Üreticilerin turizm ve kırsal turizme yatkınlığı. 	<p>Zayıf Yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Arı safari konusundaki bilgi eksikliği, -Yeterli teknik donanıma sahip olunmaması, -Yabancı dil konusundaki eksiklikler, -Arı safari rotasının bulunmaması.
<p>Fırsatlar</p> <ul style="list-style-type: none"> -Önemli bir turizm destinasyonu, -Arı safariye uygun doğa koşulları ve biyoçeşitlilik, -Api turizme uygun yerlerin varlığı, -Üniversitelerin konu ile ilgili proje ve çalışmaların varlığı ile rehberliği. 	<p>Tehditler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Yürüyüş rotasında oluşabilecek çevre kirliliği ve katı atık riski-Ambalaj kirliliği -Biyçeşitliliğin zarar görmesi (Ekolojik tahribat) -Toprak kirliliği -Geleneksel mimarinin yapısının bozulması (Görüntü kirliliği) -Gürültü kirliliği -Su kirliliği -Bitki ve hayvan türlerinin azalması veya yok olma riski.

Muğla ilinde arı safarinin GZFT analizi ile değerlendirilmesi yapıldıktan sonra izlenmesi gereken diğer bir adım arı safari stratejik eylem planının hazırlanması ve sahada uygulanmaya konulmasıdır. Bu noktadan hareketle öncelikle arı safari ile ilgili sorun alanları belirlenmiştir. Daha sonraki aşamada iş birliği yapılacak kurum ve kuruluşlar ile çözüm önerileri ele alınmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda arı safari stratejik eylem planı hazırlanmıştır (Çizelge 5).

Çizelge 5. Arı Safari Stratejik Eylem Planı

Sorun Alanları	İş birliği Yapılacak Kurum ve Kuruluşlar	Çözüm Önerileri	Eylem Planı
<ul style="list-style-type: none"> -Arı safari konusundaki bilgi eksikliği, -Arı safari uzman ve rehberlerin olmayışı, -Konaklama sorunu, -Arı safari yapılabilecek yerlere ilişkin envanter çalışması olmayışı, -Arı safari rotasının henüz olmayışı, -Turizm dergileri, web sayfası, fuar vb. arı safariye yönelik tanıtımın olmayışı, -Üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşlarında konu ile ilgili araştırma sayısının azlığı, -Api safarinin kırsal turizm/ turizmin bir aracı olarak henüz kabul edilmeyişi 	<ul style="list-style-type: none"> -Valilik, Kaymakamlık ve Belediyeler -İl Tarım ve Orman Müdürlüğü -İlçe Tarım Müdürlükleri -Üniversite -Arıcılar Birliği -Ziraat Odaları -Tarım sektörü ile ilgili diğer kuruluşlar -Ticaret ve Sanayi Odaları -STK'lar -TÜRSAB 	<ul style="list-style-type: none"> -Arı safari konusunda farkındalığın artırılması, -Arı safari rehber ve uzmanlığının meslek olarak kabul edilmesi, -Arı safari uzman sayısının artırılması ve arı safari uzmanı olmaya özendirme ve teşvik edilmesi, -Arı safari rotalarının belirlenmesi, -Konaklama tesislerinin rekreasyonu veya modernizasyonu, -Arı safari yapabilecek işletme sayılarına yönelik envanter çalışmalarının yapılması, -Tanıtım ve pazarlamada web sayfalarının, yurt içi ve yurt dışı etkin kullanımının sağlanması ve dünyaya tanıtılması, -Araştırmacıları arı safari çalışmalarını yapmaya teşvik edilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> -Konferans, panel ve teknik gezilerin yapılması, -Arı safari uzmanlık sertifika ve kurs programlarının düzenlenmesi, -Arı safari rotası projesinin başlatılması ve uygulamaya geçilmesi, -Ziraat ve Veteriner Fakültesi veya Meslek Yüksekokullarında Arı safari rehberliği veya uzmanlığı bölümü ya da programlarının açılması, -TÜBİTAK, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve üniversiteler tarafından arı safariye yönelik yapılan projelere desteklerin artırılması, - Kırsal kalkınma destek ve hibe programlarında arı safari yapacak işletmelere öncelik veya teşviklerin yer alması, -Arı safari yapılabirlik belgesinin işletmelere verilmesine yönelik mevzuat ve yasal düzenlemelerin yapılması, -Ulusal arı safari envanter projesinin uygulamaya konması,

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada arı safari konusunda farkındalık yaratılması ve arı safarinin uygulanabilirliği açısından Muğla iline yönelik bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kırsal turizmde önemli ekonomik değer yaratan arı safarinin öncelikle Muğla ilinde daha sonra Türkiye genelinde yaygınlaştırılması açısından karar alıcılara yön vermesi açısından bir durum değerlendirmesi yapılmasının yanında çeşitli önerilerde bulunularak katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Günümüzde küresel dünyada her sektörde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimden arıcılık sektörü de payını almaktadır. Artık yüzyıllardır sürdürülen arıcılık faaliyetinin yanında arıcılık faaliyetini çeşitlendiren ve ilgi odağı yapan farklı uygulamaları da işletmelerde yer verilmektedir. Bunlardan biri arı safari uygulamasıdır. Arı safarinin dünyada ve Türkiye'deki uygulamaları değerlendirildiğinde hem işletme ekonomisinde hem de ülke ekonomisinde artı bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. Arı safari aynı zamanda özellikle yabancı ziyaretçilere ülkenin tanıtımını yapması açısından önemli bir görevi üstlenmektedir.

Dünyada arı safari api turizm kavramı içinde yer alan bir faaliyet olarak yer almaktadır. Api turizm amaçlı yapılan uygulamaların bir bölümünde arı safariye yer verilmektedir. Buna karşın son yıllarda api turizmden bağımsız olarak

birçok arı çiftliğinde işletme sahipleri yalnızca arı safariye işletmelerinde yer vermektedir. Ayrıca işletmelerindeki arı safari uygulamasına yönelik tur şirketleri ile iş birliği yaparak, gerçekleştirilecek gezi programlarında yer almasını sağlamaktadır. Diğer taraftan arı safarının mevsimsellik özelliği ve beraberinde getirdiği bazı riskleri de ayrıca ele alarak seyahat ve tur planları önerilerinin bu doğrultuda geliştirilmesi gerekmektedir.

Arı safarının Türkiye’de geliştirilmesine yönelik öncelikle mevcut durum tespitinin yapılması gerekliliği açıktır. Bu bağlamda Türkiye Ulusal Arı Safari Projesi başlatılarak arı safarının yapılacağı pilot bölgeler belirlenmeli ve bu yörelere yönelik teşvik ve desteklemeler artırılmalıdır. Bu bağlamda arı safari rotaları belirlenmelidir.

Muğla ili sahip olduğu arıcılık potansiyeli ile Türkiye’de arı safari rotalarının içinde yer alması gerekli ve öncelikli olarak ele alınması gereken yerlerden biri konumundadır. Tadı, kokusu ve aroması ile spesifik özelliklere sahip olan çam balı üretiminde Dünyada ve Türkiye’de lider konumunda olan Muğla ili özelinde “Çam Balı Arı Safari Rotası Belirlenmesi Projesi” başlatılmalıdır. Bu noktadan hareketle dünya ve Türkiye turizm sektörü tanıtım rehberleri içerisine “Muğla Çam Balı Arı Safari Rotası” dahil edilmeli, tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca belirlenecek rota içinde yer alan arıcılara arı safariye yönelik eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler arasında yurt dışından gelen ziyaretçiler ile iletişim kurabilmek amacıyla yabancı dil eğitimleri de yer almalıdır.

Diğer taraftan arı safarının yaygınlaşması için yapılması gerekenler arasında, turizm şirketlerinin arı safariye yer vermesi, kırsal kalkınmada arı safariyi etkin kullanmak için arıcılıkla ilgili geleneksel uygulamalar, Türkiye’ye özgü ırk çeşitliliğinin korunması ve monofloral bal üretiminin desteklenmesi, arı safaride apiterapiye yer verilecek ise bununla ilgili yasal süreçlerin tamamlanması, organik ve sertifikalı üretime üreticilerin özendirilmesi, yalnızca dış turizm değil aynı zamanda iç turizmde arı safarının yaygınlaştırılması, iç turizmde arıyı çocuklara sevdirecek etkinliklere yer verilmesi sayılabilir (Kekeçoğlu, 2015). Ayrıca arı safariyi teşvik etmek için kırsal kalkınma hibe programlarında destekler ve önceliklere yer verilmelidir.

Kırsal alanda kadın kırsal ekonominin gelişmesinde ve kırsalda katma değer yaratılmasında lokomotif görevi üstlenmektedir. Bu durumun en önemli örneklerine Muğla ilinde rastlanmaktadır. Arıcılık faaliyeti içinde yer alan çok sayıda kadın arıcı bulunmaktadır. Arı safarının gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ile ekonomik üretkenliğin çeşitlendirilmesi ve artırılması açısından kırsal alanda kadınların ve gençlerin arıcılık faaliyetine aktif olarak kazandırılması ve kırsalda arıcılık yapan kadın ve genç çiftçilere yönelik verilen destek payları ve önceliklerinin artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda Muğla ilindeki kadın ve genç üreticilere ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından arı safari ile ilgili çeşitli eğitimler verilmesi önem taşımaktadır.

Kadın arıcıların Türkiye genelinde arıcılık çalışmalarında başarılı girişimcilik örneklerinin içinde yer aldığı görülmektedir. Bu illerden biri de Muğla ilidir. Kimi zaman kendi imkanları ölçüsünde kimi zamanda verilen destekler ile faaliyetlerini sürdüren kırsal alandaki kadın arıcılar hane halkının gelirene katkı sağlanmaktadır. Arı safarının kırsal alanda yaygınlaştırılması için meslek olarak arıcılığın sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu aşamada özellikle kadın ve genç arıcıların sayısının artırılması önem taşımaktadır.

Kırsalda özellikle gençlerin tarımdan vazgeçme eğilimini azaltmak tarımın tüm alt sektörlerinde sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından kritik düzeyde önemlidir. Bu bağlamda gençlerin arı safari gibi dünyada da yeni yeni gelişmeye başlayan bir faaliyet içinde aktif biçimde yer almalarını gerektirmektedir. Muğla ili turizm merkezlerinden birisi olup gençlerin çoğunlukla turizm sektörünü tercih ettikleri görülmektedir. Bu noktada arı safari

uzmanlığı veya rehberliği gibi bölümlerin üniversitelerin konu ile ilgili Fakülte ve Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alması kırsal alanda gençleri arıcılık sektörüne katmak ve böylelikle arıcılık mesleğinin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından teşvik edebilecektir.

Diğer taraftan son yıllarda Muğla bölgesinde çıkan yangıların arıcılığa olası olumsuz etkileri görülebilecektir. Bunlar arasında arıcılık üretim faaliyetinin sektöre uğraması, çam balı üretiminde önemli bir aktör olan ve üretimin ilk aşamasını gerçekleştiren basra böceklerinin zarar görmesi ve çam balı üretiminin azalması olabileceği sayılabilir. Bununla birlikte yanan yerlerde Tarım ve Orman Bakanlığının fidan dikim çalışmaları yoğun bir şekilde yapılmış olup bu durum yaşanan olumsuzluğa önemli katkı sağlar niteliktedir.

Dünyada ve Türkiye’de bal ve diğer arı ürünleri açısından yadsınamayacak düzeyde önemli bir potansiyele sahip olan Muğla ilinde arı safarının uygulanabilirliği açısından uygun bir konumda olduğu açıktır. Diğer taraftan Muğla’da arı safari konusunda sahip olunan güçlü yanlar ve fırsatların yeterli düzeyde değerlendirilip, zayıf yönlerin ve tehditlerin ise ele alınarak arı safariye olumlu katkı olarak dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu aşamada arı safari konusunda arıcılık sektöründeki tüm paydaşların görüşlerinin yer aldığı arı safari eylem planının hazırlanarak uygulamaya konulması önem taşımaktadır. Böylelikle günümüzde arı safari merkezlerinden biri olmaya aday olan Muğla ili gelecekte gerek dünyada gerekse Türkiye’de arı safari konusunda lider olabilecektir.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Anonymous, (2021a). What is a bee safari ?. <http://bomullochbin.se/bee-safari/>. (Erişim Tarihi: 06.01.2021).

Anonymous, (2021b). Going on a (mini) bee safari.

(<https://adventuresinbeeland.com/2019/06/05/going-on-a-mini-bee-safari/>). (Erişim Tarihi: 06.02.2021).

Anonymous, (2021c). Rural development, <https://www.safaribee.com/>. (Erişim Tarihi: 22.03.2021).

Anonim, (2008a). Arı safari' turları yapılıyor. Haziran. (<https://www.turkiyeturizm.com/ari-safari-turlari-yapiliyor-11581h.htm>). (Erişim Tarihi: 18.01.2021).

Anonim, (2008b). Arı safari İğneada’da son buldu. Ağustos. http://www.gazetetrakya.com/Haber/Ari_Safari_igneadada_son_buldu/990889.html. (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Anonim, (2015a). İzmir’de arı safari. Temmuz. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/izmir-de-ari-safari-29578319>). (Erişim Tarihi: 18.01.2021).

Anonim, (2015b). İzmir’de arı safari uygulaması. Temmuz.

<https://www.sabah.com.tr/izmir/2015/07/17/izmirde-ari-safari-uygulamasi>. (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

Anonim, (2015c). Arıcılık meraklılarına Anzer’de 'arı safari'. Ağustos.

- (<https://beyazgazete.com/haber/2015/8/29/aricilik-meraklilarina-anzer-de-ari-safari-2849472.html>. (Erişim Tarihi: 10.02.2021).
- Arıkan, S. I., Tekin, B., & Mert, N. (2019). Doğu Karadeniz Bölgesi Apiturizm (Arıcılık Turizmi) Potansiyelinin İncelenmesi ve Bir Apirota Önerisi. *Euroasian Education Literature Journal*, Special Issue, September 2019, p.264-273.
- Bahar, O., & Yılmaz, E. (2016). Arı Turizmi ve Muğla'da Uygulanabilirliği, 5. *Uluslararası Muğla Arıcılık ve Çam Balı Kongresi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*, Kasım, Fethiye, Muğla.
- Bokur, D. (2020). Bee part of apitourism. June 5. <https://whereverfamily.com/bee-part-of-apitourism/>. (Erişim Tarihi: 19.02.2021).
- Çukur, F., & Çukur, T. (2021). Muğla İli Arıcılık Potansiyelinin Apiturizm Açısından Değerlendirilmesi, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27 (2), 113-122.
- Çukur, T., & Işın, F. (2008). İzmir İli Torbalı İlçesinde Sanayi Domatesi Üreticilerinin Tarımın Çok Fonksiyonluluğu Kavramına Bakış Açılı. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 45 (3): 185-193.
- Kekeçoğlu, M. (2015). Arı safari, Ormancılık ve Arıcılık Çalıştayı. 1-3 Aralık. s.197-234. Bolu.
- MAYBİR (2021). Muğla çam balı. www.maybir.org. (Erişim Tarihi: 08.11.2021).
- Sagar, F. (2019). Apitourism (or Bee Tourism) Takes off. *American Bee Journal*. April 1, <https://americanbeejournal.com/apitourism-or-bee-tourism-takes-off/>. (Erişim Tarihi: 19.02.2021).
- Solomon, G. (2015). Api-tourism: An innovative beekeeping offering for visitors to Trinidad&Tobago. *Apimondia 2015*. Daejeon. Korea. September 15-20.
- Suna, B. (2018). Api Turizm'in Türkiye'deki Yeri ve Önemi, *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 18 (1):42-51.
- Suna, B. (2019). Sağlık Turizmi Açısından Api Turizmin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 19 (1), 12-18
- Şeker, İ. T. (2020). Sivas İlinin Api-turizm Potansiyelinin İncelenmesi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 364-373.
- TÜİK (2021). Çeşitli İstatistikler. www.tuik.gov.tr. (Erişim Tarihi: 25.03.2021).
- Uzun, B., & Çeken, H. (2021). Tarım Turizmi/Tarım Turizmi ve Api Turizm. Yayın Evi: Detay Yayıncılık.
- Yücel, B., & Topal, E. (2016). Arı ürünlerinde çeşitlilik ve üretim teknolojileri. *5 th International Muğla Beekeeping and Pine Honey Congress*. 1-5 November. 2016, Fethiye. Turkey.s.123-126.